

Okoljska kriminaliteta skozi pogled zelene kriminologije

Aleš Bučar-Ručman¹

Prispevek predstavlja okoliščine in vzroke pomanjkanja ustreznih okoljevarstvenih regulacijskih ukrepov in zakonodaje na nacionalni in globalni ravni, osredotoča pa se tudi na težave pri izvajanju obstoječe okoljske zakonodaje. Posledice onesnaževanja in degradacije okolja, ki sta začela presegati absorpcijske zmožnosti planeta, bodo imele velik vpliv na življenje na planetu in na človeštvo. Kljub manjšemu posvečanju pozornosti kriminologije tem problemom se je v zadnjih dveh desetletjih izoblikoval kriminološki pristop, ki posveča pozornost okoljskim problemom, tj. zelena kriminologija. Prispevek predstavlja značilnosti pristopa zelene kriminologije, njen pogled na okoljevarstvene probleme, njihove vzroke in možne rešitve ter nekatere družbenopolitične posledice, ki jih okoljske spremembe in posegi v okolje lahko prinesejo.

Ključne besede: kriminologija, zelena kriminologija, okolje, okoljske spremembe, ekološka kriminaliteta, okoljska kriminaliteta, zelena kriminaliteta, oblikovanje politike.

UDK: 502/504 : 343/.7

1 Uvod

Človekovo onesnaževanje okolja, ki je posledica industrializacije, rasti števila prebivalstva, tehnološkega napredka in v zadnjem času razvoja biogenetike, ki v duhu kapitalistične želje po vedno večjih kapitalskih dobičkih vidi skrb za okolje, živali in tudi ljudi le kot dodaten strošek, je ogrozilo absorpcijske zmožnosti planeta. Znanstveniki so praktično enotnega mnenja, da bo nadaljevanje takega odnosa do okolja močno vplivalo na življenje na planetu, kot ga poznamo danes. Danes sicer drži Giddensova (1991: 19) ugotovitev, da so ljudje v industrializiranih državah, in v določenem obsegu tudi drugje, splošno zaščiteni pred nekaterimi nevarnostmi, ki so jih ogrožale v predmodernem času. Vendar so se na drugi strani pojavila nova tveganja in grožnje, ki so lahko lokalne, regionalne ali globalne. To tezo lahko dopolnimo z ugotovitvijo Becka (2001: 26), ki pravi, da so bile nevarnosti v preteklosti čutno zaznavne in so tveganja izhajala iz premajhne preskrbe s higiensko tehnologijo (na primer odplakovanje kanalizacije po ulicah), danes pa se civilizacijska tveganja izmikajo zaznavi in so v sferi kemičnih in fizikalnih formul (na primer kopičenje toplogrednih plinov, ki povzročajo segrevanje ozračja, strupi v živilih, hormonski dodatki hrani in genetsko modificirana živila, katerih posledic ne poznamo, atomska ogroženost), ki so posledica prevelike industrijske proizvodnje.

Konec 20. stoletja je vprašanje onesnaževanja okolja, podnebnih in okoljskih sprememb ter širših posledic, ki jih prinašajo, prešlo meje znanstvenih krogov in okoljevarstvenih aktivistov in vstopilo v sfero splošne javnosti. Ekološka gibanja, znana že od začetka industrializacije, so šele z ločenimi znanstvenimi spoznanji uspela odložiti nimb sovražnosti napredku in znanosti. Prišlo je do ločitve od nasprotovanja posameznim primerom neposrednega ogrožanja in do prehoda k nasprotovanju ogrožanjem, ki ga je mogoče zaznati le z znanstvenimi »zaznavnimi organi« (ibid.: 244). Dosežena sta bila potrebna znanstvena legitimacija védenja in jasen prikaz posledic cesarjeve golote. Znanstveniki so uspeli v tem, kar je Foucault (1977: 208) imenoval boj intelektualcev proti oblikam moči, ki so jih spremenile v objekt in instrument v sferi »znanja«, »resnice«, »zavesti« in »diskurza«. Zahtevam ozaveščene javnosti sledijo, oziroma dajejo videti, da sledijo, tudi politični odločevalci. Vprašanje okoljskih sprememb se danes postavlja v ospredje svetovnega političnega diskurza in predstavlja eno izmed najpomembnejših političnih prioritet. Ob tem se pojavlja vprašanje, ali gre le za zavzemanje na deklarativni ravni in je posledica zahtev ozaveščene javnosti ali pa gre za dejansko skrb za okolje in prihodnost vseh nas.

Strokovnjaki opozarjajo, da so posledice človekovega poseganja in vplivanja na okolje vidne v številnih spremembah in pojavih. Beninston (2004: 1) navaja naslednje dejavnike/elemente globalnih okoljskih sprememb: onesnaževanje zraka in tanjšanje ozonske plasti, podnebne spremembe, spremembe v uporabi zemlje, krčenje gozdnih površin, širjenje puščav, izgubo biološke raznovrstnosti, krčenje ustreznih ze-

¹ Mag. Aleš Bučar-Ručman, višji predavatelj kriminologije na Fakulteti za varnostne vede, Univerza v Mariboru. Avtor se za pomoč in komentarje na osnutek prispevka zahvaljuje red. prof. Gorazdu Mešku, doc. Urbanu Vehovarju, mag. Vidi Ogorelec Wagner, viš. pred. mag. Branku Ažmanu in mladi raziskovalki Katji Eman.

meljskih površin, dostopnost do pitne vode, nevarne odpadke in vojne. Medvladni odbor za podnebne spremembe (angl. Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC) v svojem poročilu *Climate Change 2007* opozarja na ugotovljene dolgotrajne podnebne spremembe, hkrati pa podaja napoved sprememb v prihodnjem obdobju. Ugotovljeno je bilo, da je prišlo v 20. stoletju do temperaturnih sprememb in sprememb v obsegu ledu na Arktiki ter obširnih sprememb v obsegu padavin (veliko povečanje padavin v vzhodnih predelih Severne in Južne Amerike, severne Evrope ter severne in osrednje Azije; zmanjševanje padavin in izsuševanje na območju Sahela, Sredozemlja, južne Afrike in posameznih predelov osrednje Azije). Spremenila se je slanost oceanov, spremembe so prisotne v vetrovih (pojav močnejših tropskih ciklonov), vedno pogosteje se pojavljajo vročinski valovi. Vse omenjeno vpliva na spremembe v okolju, kjer je pričakovati dvig vodne gladine, poplave, širjenje puščav, taljenje ledu, izgubo pitne vode itd. Omenjene spremembe bodo prinesle posledice na številnih področjih, ki jih bodo najbolj občutili revni in industrijsko nerazviti predeli sveta. Predvidevamo lahko, da bo prišlo do porasta lakote, širjenja bolezni, izumiranja živalskih in rastlinskih vrst, spremembe v odnosih med državami, konfliktov v državah in med njimi, emigracij z ogroženih območij in posledičnih konfliktov v imigrantskih družbah.

Sodobni problem onesnaževanja, degradacije, neustreznega poseganja v okolje, ogrožanja zdravja ter življenja ljudi in živali poteka na lokalni, nacionalni, regionalni in globalni ravni. Povezan je s kršenjem zakonodaje in že sprejetih mednarodnih dokumentov, znatnega pomena pa sta nesprijemanje in nedoločanje zakonskih regulacij oziroma postavljanje povsem ohlapnih pravil. To je storjeno predvsem z namenom zaščite gospodarskih interesov in je posledica podrejanja političnih odločevalcev pritiskom lobistov velikega kapitala. Ob tem ne smemo zanemariti niti obremenitve, ki jo povzroča okolju bolj ali manj škodljivo delovanje posameznikov. Vedno večji pomen tega dejavnika je nazorno viden iz demografskih podatkov, ki kažejo, da se je število svetovnega prebivalstva v zadnjih 55 letih povečalo z 2,5 milijarde leta 1950 na 6,5 milijarde leta 2005 (*Population Challenges and Development Goals*, 2005).

Po mnenju Lyncha in Stretskyja (2003: 229) odsotnost zakonske prepovedi pri nekaterih kriminologijah odpira vprašanje, ali naj se ukvarjajo s tem zakonsko neomejenim oziroma slabo reguliranim pojavom, saj svojo pozornost raje usmerjajo v kršitve zakonov. Halsey (2004: 834) se sprašuje, zakaj je v času, ko je večina disciplin oblikovala ali razširila svoje delo z vključitvijo analiz okoljevarstvenih problemov, videti, kot da kriminologija ni sposobna storiti tega. Kriminologija in kriminologija se ne smejo omejevati le na tisto, kar Siegel (2001: 17) definira kot konsenzni pogled na kriminaliteto, temveč je

treba upoštevati in analizirati tudi konfliktni in interakcionistični pogled.²

Če izhajamo iz Sutherlandove in Cresseyjeve (1978: 3) definicije kriminologije, ki pravi, da ta v svoje področje vključuje procese nastajanja zakonov, kršenje zakonov in reagiranje na kršenje zakonov, lahko zaključimo, da mora kriminologija presepati omejitve, ki bi si jih postavila v vztrajanem pri preučevanju pojavov, povezanih le s kršitvami kodificiranih družbenih norm. Zakoni, njihova odsotnost in/ali (ne)izvajanje so lahko namreč tudi družbeno škodljivi. V teh primerih se kriminologija ne sme izogniti soočanju s temi vprašanji in izzivi. Podati mora svoj kritični in analitični pogled na *vsa družbena dogajanja, ki prinašajo negativne posledice in ogrožajo posameznike ali družbo*, ne glede na to, ali so, strogo formalnopravno gledano, legalna ali nelegalna. Prispevek tako vključuje Pečarjev pogled na vlogo kriminologije pri okoljski kriminaliteti. Pečar (1981: 40, 41) meni, da, prvič, kriminologija pojasnjuje s svojih gledišč pojave, ki so že inkriminirani, in drugič, obravnava družbene pojave in dogajanja, ki postajajo toliko pomembni, da jih šteje za nevarne ali moteče v vedenju ter pripravlja in opozarja družbo na potrebnost ustreznega reagiranja. To pisanje predstavlja tudi odziv na 28 let staro vabilo Pečarja (1981: 33), ki je zapisal: »Kriminologija in z njo povezane znanosti o človeškem vedenju so poklicane prispevati svoj delež k ohranjanju človeškega okolja. Ker v literaturi nismo našli razmišljanj podobne vrste, gre to pisanje razumeti tudi kot vabilo na večje prizadevanje in ustvarjalnost na kriminološkem področju.« Ob tem se odpira vprašanje, ali naj se kriminologija omeji na dejanja, ki so vzročno/posledično omejena na človeka, človeško družbo, ali kot je zapisal Pečar, človeško okolje, ali pa se naj ukvarja tudi z najširšim konceptom odnosov znotraj celotnega planeta (okolja, rastlin, živali) in analizira vlogo človeka v teh procesih.

Kriminologija posveča problematiki onesnaževanja okolja in okoljevarstvu, v primerjavi z drugimi temami, malo pozornosti. Čeprav je to pomanjkanje pozornosti v Sloveniji še bolj

² *Konsenzni pogled* pojmuje kriminaliteto kot vedenja, ki so nesprejemljiva za vse dele družbe, kazenska zakonodaja pa določa kazniva dejanja in kazni, ki so odraz vrednot, prepričanj in mnenj glavnega družbenega toka. Ta pristop vidi zakone enake za vse državljane. *Konfliktni pogled* vidi v družbi obstoj več različnih med seboj nasprotujočih si konfliktnih skupin. Skupine, ki imajo politično in ekonomsko moč, uporabljajo zakone in kazenski pravosodni sistem za ohranjanje svojih ekonomskih in družbenih pozicij. *Interakcionistični pogled* vidi kriminaliteto kot kršitev tistih zakonov, ki so jih oblikovali posamezniki z družbeno močjo, tako imenovani moralni podjetniki. Kriminaliteta je družbeno opredeljena, na oblikovanje kriminalne kariere pa bistveno vpliva družbeno etiketiranje (Siegel, 2001: 17–19).

izrazito,³ je zmotno misliti, da ekološka kriminaliteta in njene posledice pri nas niso prisotne.⁴ V mednarodnem prostoru se je za raziskovanje teh oblik kriminalitete izoblikoval poseben kriminološki pristop, ki posveča pozornost okoljskim problemom – tj. zelena kriminologija (angl. green criminology). V nadaljevanju so na podlagi analize različnih prispevkov, dokumentov in poročil ter po zgledu Wallersteineve (2006) metode analize svetovnih sistemov uporabljene in so vključene različne družboslovne discipline (politologija, sociologija, kriminologija, ekonomija) ter z njihovo pomočjo predstavljene značilnosti pristopa zelene kriminologije, pogled na okoljevarstvene probleme in nekatere družbenopolitične posledice, ki jih okoljske spremembe prinašajo.

2 Zelena kriminologija

Opozoriti velja, da besedne zveze okoljska kriminologija, ekološka kriminologija, zelena kriminologija in okoljevarstvena kriminologija kljub navidezni semantični skladnosti niso sinonimi. Bottoms in Wiles (1997: 305) definirata *okoljsko kriminologijo* (orig. environmental criminology)⁵ kot razisko-

vanje kaznivih dejanj, kriminalitete in viktimizacije, ki se nanašajo na določena mesta in na načine, na katere posamezniki in organizacije glede na prostor oblikujejo svoje dejavnosti in so posledično pod vplivom dejavnikov okolja ali prostora. Na drugi strani White (2008) pravi, da je termin »environmental criminology« sinonim za zeleno kriminologijo (natančneje predstavljena v nadaljevanju). S tem se v angleškem jeziku pojavi terminološka zmeda, saj se za dva povsem različna koncepta uporablja ista besedna zveza. Da bi v slovenskem jeziku to preprečili, je smiselno »na začetku« sprejeti stališče, da se uporabijo besedne zveze, ki se znotraj iste vede ne podvajajo. V primeru besedne zveze okoljska kriminologija je to še toliko pomembnejše, saj je že uveljavljena v slovenski kriminološki terminologiji in je zato bolj smiselno uporabiti besedni zvezi *zelena kriminologija*⁷ ali *okoljevarstvena kriminologija*.

Vprašanje, kaj vključuje koncept zelene kriminologije, soppada s pogledom na okoljske probleme in z odgovornostjo ljudi ali celo človeštva pri ohranjanju ravnovesja v okolju v najširšem smislu. Carrbine et al. (2004: 316) navajajo, da zelena kriminologija predlaga začetek raziskovanja vloge družbe (vključno s korporacijami in vlada) pri spodbujanju degradacije okolja. Lynch in Stretsky (2003: 231) vidita namen

³ V vzajemni bibliografsko-kataložni bazi podatkov Cobib.si se v kombinaciji iskanih ključnih besed v slovenskem jeziku pojavijo naslednji zadetki: kriminologija, okoljevarstvo – nobenega zadetka; kriminologija, okolje – šest zadetkov, med katerimi so štiri povezani z okoljsko oziroma ekološko kriminologijo, eno delo se nanaša na sociološke vidike sporov v delovnem okolju, eno delo je učbenik na Fakulteti za varnostne vede. V kombinaciji besed okolje, kriminaliteta je šestnajst zadetkov, od tega le šest takih, ki bi jih lahko uvrstili v področje tega prispevka (dve diplomski nalogi in štiri prispevki na konferencah). Drugi zadetki spadajo v področje okoljske kriminologije. Pod besedno zvezo ekološka kriminaliteta obstaja deset zadetkov, od katerih je eden prevod tujega članka, pet je diplom (tri s področja kriminalistike, ena s področja prava in ena s področja kriminologije), dva sta strokovna članka v reviji Varstvoslovje, eden pa je prispevek na konferenci in magistrska naloga na Fakulteti za varnostne vede (pregled opravljen marca 2009).

⁴ O tem pričajo ugotovitve različnih raziskovalcev, institucij in poročanja medijev. Poleg posledic globalnega onesnaževanja in poseganja v okolje se soočamo tudi z regionalnimi in lokalnimi tveganji; na primer Zavod za zdravstveno varstvo Celje je v raziskavi o povečani stopnji umrljivosti prebivalcev na območju občine Zagorje ob Savi (2007) ugotovil, da je povečano tveganje za zdravje najverjetneje posledica izpostavljenosti škodljivim snovem v zraku. Poleg tega so znani primeri preseganja dovoljenih mer onesnaženja zraka v mestih, pogini rib, izlitja škodljivih in nevarnih snovi v reke in morje, obremenitev okolja s težkimi kovinami, množični pogini čebel, kisli dež, skorajšnja katastrofa v Jadranskem morju leta 2008 ob požaru na turški ladji, polni kemikalij, divja odlagališča, svetlobno onesnaženje, (poskusi) postavitve visokonapetostnih daljnovodov v naseljih, prisotnost kloranfenikola v mleku itd.

⁵ Za katero se v tem kontekstu uporabljajo tudi druge besedne zveze, na primer kriminalna geografija ali kriminalna ekologija.

⁶ Čeprav je termin zelena kriminologija v uporabi že 19 let, odkar ga je leta 1990 prvi uporabil Lynch (v White, 2008: 6), se slovenska kriminologija vse od Pečarjevega prispevka leta 1981 praktično ni ukvarjala s tem področjem, zato lahko rečemo, da smo »na začetku«. Dodatno utemeljitev potrebe po postavitvi terminoloških temeljev na tem področju najdemo v tem, da tudi Pečar (1981: 41) v svojem prispevku zgolj omeni pristop v kriminologiji, ki se ukvarja z okoljevarstvenimi problemi, za njegovo poimenovanje pa uporabi izraz »environmentalistično naravnana kriminologija«. V bazi podatkov Cobib.si sicer obstaja vpisana zveza ključnih besed zelena kriminologija, vendar vključuje le štiri zadetke (magistrsko nalogo: Ekološka kriminaliteta v Sloveniji avtorice Katje Eman (2008) in tri prispevke na konferencah, ki jih je pripravila ista avtorica).

⁷ Na tem mestu je smiselno opozoriti na pomislek o uporabi termina zelena kriminologija, ki ga je izpostavil White (2008: 7). Ugotavlja namreč, da se lahko ob pojavu zelenih političnih strank zgodi, da bi zeleno kriminologijo videli kot politično pristransko, vezano na zelene politične stranke ali zelena gibanja (na primer Greenpeace). Kljub temu mislim, da lahko ta pomislek odpravimo. Najprej naj pojasnimo, da je beseda *zelena* v sintagmi zelena kriminologija mišljena kot sinonim za besedo *okoljevarstvena*. Tako je podobnost besednih zvez, ki opisujejo različne pojme (v našem primeru zelene stranke/zelena kriminologija), le še eden takih primerov, ki se pojavljajo v sociološkem izrazoslovju. Nazoren primer navidezne podobnosti, vendar konceptualne različnosti je uporaba termina liberalna demokracija. Ta lahko pomeni sistem vladanja oziroma družbenopolitični sistem, obenem pa lahko v številnih državah predstavlja ime politične stranke Liberalna demokracija (v Avstraliji, Veliki Britaniji, na Japonskem, v Srbiji, Sloveniji itd.).

zelene kriminologije v preusmerjanju pozornosti na resno in obsežno okoljsko uničevanje, ki ogroža človeška življenja in skupnost celo bolj kot običajna kriminaliteta. Ta namen je po njunem mnenju mogoče doseči le z zeleno kriminologijo, ki temelji na načelih *varstva okolja* (orig. environmental justice). Omenjeni koncept se nanaša na dostop do naravnih virov v določenem geografskem območju in njihovo uporabo ter na vpliv posameznih družbenih praks in okoljskih groženj na določene dele prebivalstva (White, 2008: 15).

Nekateri avtorji so antropocentrični pristop, ki ga zagovarja načelo varstva okolja, razširili še s konceptom *ekološkega varstva* (orig. ecological justice) in *varstva živalskih vrst* (orig. species justice).⁸ White (2008: 18) pravi, da se koncept ekološkega varstva nanaša na splošen odnos človeških bitij do ostale narave in vključuje skrb za zdravje biosfere, predvsem rastlin in živali, ki ne smejo biti predmet mučenja, zlorab in uničevanja habitata. Koncept varstva živalskih vrst pa se nanaša na pravice živali in diskriminatorski odnos ljudi do živali. Munro (2004), Beirne (2007) in White (2008) ugotavljajo, da prihaja v odnosu do živali do diskriminacije, saj so živali obravnavane kot manjvredna bitja kot ljudje. Pri tem gre za podoben odnos med storilcem in žrtvijo, kot je prisoten v primerih rasizma ali seksizma, kjer je žrtev objekt storilčevega nadzora, manipulacije, izkoriščanja, izživljanja. To vodi v potrditev Beirnejeve (2007: 55) ugotovitve, da lahko živali postanejo žrtve fizičnega, psihološkega ali emocionalnega zlorabljanja.

S konceptom ekološkega varstva in varstva živalskih vrst se predmet preučevanja zelene kriminologije razširi z »zgolj« preučevanja negativnega vplivanja na okolje in posledičnega ogrožanja ljudi na celoten ekosistem. *Zelena kriminologija raziskuje odnos človeka do drugih živih bitij, išče odgovore na vprašanja, kdo, kako, zakaj, v kakšni obliki in s kakšnimi posledicami povzroča ogrožanje, uničevanje in zlorabljanje okolja, ljudi in živali*. S tem vstopa v polje, s katerim se kriminologija v preteklosti v glavnem ni ukvarjala. S tem pogledom je skladna tudi opredelitev zelene kriminologije, ki sta jo podala Beirne in South (2007: xiii). Avtorja menita, da se *zelena kriminologija na najbolj abstraktni ravni nanaša na raziskovanje*

⁸ Pri terminih »environmental justice«, »ecological justice« in »species justice« sem se za prevod besede »justice« odločil uporabiti besedo varstvo. Pri tem se namreč nanašam na koncept, ki ga v slovenskem jeziku vsebuje beseda varstvo in ga uporabljam v kontekstu: prizadevanja, skrbi, da se odvrne nevarnost od koga/nekesa, in prizadevanja, skrbi, da kdo/nekaj ni deležen česa neprijetnega, nezaželenega in da mu niso kratene pripadajoče pravice. Beseda varstvo je v omenjenih prevodih uporabljena podobno kot v že ustaljenih primerih uporabe te besede v slovenskem jeziku (na primer varstvo človekovih pravic in svoboščin; zdravstveno varstvo; otroško varstvo; varstvo konkurence).

oškodovanja človeštva, okolja (vključno z vesoljem) in živali. Akterji tega oškodovanja so po njunem mnenju vplivne institucije (na primer vlade, transnacionalne korporacije, vojske) in tudi običajni ljudje.

Opozoriti velja, da je v slovenskem prostoru že uveljavljena uporaba besednih zvez *okoljska kriminaliteta*, *ekološka kriminaliteta*, tem pa lahko kot sinonim dodamo besedno zvezo *zelena kriminaliteta*. Lynch in Stretsky (2003: 227) definirata zeleno kriminaliteto kot dejanja, ki, prvič, predstavljajo – ali pa tudi ne – kršitev obstoječih pravil in okoljskih regulacij; drugič, imajo določljive negativne posledice za okolje; tretjič, izvirajo iz človeških dejavnosti. Nekatera omenjena dejanja sankcionira kazenska zakonodaja, medtem ko gre pri drugih za zasebne, tehnične in/ali administrativne kršitve. Zelena kriminaliteta je predmet preučevanja zelene kriminologije. Vključuje tudi dejanja, ki ne predstavljajo kršitve obstoječe zakonodaje in s katerimi človekovo nelegitimno in škodljivo poseganje v okolje in zoper živali ogroža okolje, ljudi in živali. V skladu s to opredelitvijo so v nadaljevanju skozi prizmo zelene kriminologije analizirani ključni procesi, ki vplivajo na razširjenost zelene kriminalitete v svetu. Podrobneje so predstavljeni zakonodajni proces, vloga posameznih akterjev in proces implementacije zakonskih določil v primeru kaznivih dejanj s področja zelene kriminalitete.

3 Okoljska kriminaliteta ali sprejemljiva dejanja

Problem onesnaževanja, degradacije in neustreznega poseganja v okolje je posledica delovanja več različnih dejavnikov, največjo odgovornost pa nosijo politične in gospodarske elite, ki delujejo na lokalni, nacionalni, regionalni in globalni ravni. Subjekte, odgovorne za trenutne okoljske probleme, lahko najdemo med posameznimi državami in njihovimi političnimi elitami, državnimi institucijami, mednarodnimi organizacijami, večnacionalnimi korporacijami oziroma velikimi podjetji in njihovimi lobiji, organiziranimi kriminalnimi združbami in ne nazadnje tudi v najširšem krogu ljudi in njihovemu okolju neprijaznem vsakodnevnem ravnanju. Na drugi strani lahko najdemo prizadevanja za izboljšanje stanja v znanstvenih krogih, mednarodnih organizacijah in institucijah (na primer Svetovni meteorološki organizaciji, *Programu Združenih narodov* za okolje, IPCC, Evropski uniji itd.), posameznih nevladnih organizacijah in aktivističnih skupinah (na svetovni ravni v Friends of the Earth, Greenpeaceu; v Sloveniji v Umanoteri in Focusu) ter pri ekološko ozaveščenih posameznikih, ki s svojim ravnanjem minimalno obremenjujejo okolje. V nadaljevanju prispevka so najprej predstavljeni okoliščine in vzroki pomanjkanja ustrezne okoljevarstvene zakonodaje, nato pa težave pri izvajanju obstoječe zakonodaje.

3.1 Zakonodajni in regulacijski deficit na okoljevarstvenem področju

Walters (2007: 227) ugotavlja, da morajo mehanizmi transnacionalnega pravosodja odražati spremenjeno naravo modernih držav, v katerih se v vladanje vključujejo tudi nedržavni in korporativni akterji. Trenutno stanje je še vedno daleč od tega. Čeprav je sprejetih več kot 500 svetovnih, regijskih ali bilateralnih okoljevarstvenih pogodb, ki kažejo na mednarodno zavezo k varovanju okolja (UNEP Annual Report 2004, 2005: 32), postaja očitno, da svet kot celota tudi na tem področju nima transnacionalnih mehanizmov, ki bi prepričali, ali kakrat to ni uspešno, prisilili »velike in močne« k spoštovanju norm, ki so pomembne ne samo za peščico ljudi, temveč za celotno človeštvo.

Nekatere industrijsko najbolj razvite države, katerih razvoj temelji na izkoriščanju prednosti, ki si jih zagotovijo z izkoriščanjem globalnega gospodarstva, in katerih današnja razvitost je povezana z degradacijo okolja v preteklosti, na drugi strani odstopajo od prevzemanja globalne okoljevarstvene odgovornosti. Najočitnejši primer takega ravnanja je umik ratifikacije Kjotskega protokola, za katerega se je leta 2001 odločila takratna vlada ZDA.⁹ Številni avtorji (Chomsky, 2005; Kanduč, 2005; Močnik, 2006; Stiglitz, 2006; Wallerstein, 2006) navajajo, da močne vplivne države zahodnega sveta izkoriščajo svojo premoč za podrejanje šibkejših in uresničevanje svojih interesov. Pri tem dodatno uporabljajo mednarodne institucije (na primer Mednarodni monetarni sklad, Svetovno banko), za katere sta značilna notranji demokratični deficit in ureditev, v kateri imajo privilegirani položaj zahodne države. V globalnem političnem prostoru je še vedno prisotno ozko uresničevanje partikularnih interesov posameznih nacionalnih držav in močnih lobijskih znotraj teh držav.

Ob iskanju razlage za tako trenutno (ne)sprejemanje regulativnih politik lahko pogledamo v preteklost. Ugotovimo lahko, da se je od Rooseveltovega programa New Deal in po koncu druge svetovne vojne, v obdobju države blaginje, politika razvila in vzdrževala relativno avtonomnost nasproti ekonomskemu sistemu in korporacijam. Intervencije na

trgu in regulacija, ki so bile samoumevne v socialističnem gospodarstvu, niso bile nepoznane tudi v kapitalističnem svetu.¹⁰ Nato se je stanje spremenilo – tako na Vzhodu, kjer je propadel socializem in se je v večini primerov vzpostavil kapitalizem neoliberalnega tipa, kot tudi v »starih« kapitalističnih družbah. Z modernizacijo družb in predvsem s povečanjem moči velikih korporacij, ki stremijo k vedno večjim dobičkom, je prišlo do sprememb v politični sferi. V ospredju družbenopolitičnega diskurza se je pojavilo neoliberalno razmišljanje, ki ga je vodila ideja prostega trga, kjer se gospodarstvo čim manj regulira. Kot ugotavlja Franko Aas (2007: 132), sta bili pod vplivom neoliberalnih politik v številnih državah izvedeni deregulacija in privatizacija na različnih področjih – v zdravstvenem sistemu, izobraževalnem sistemu, na področju zagotavljanja varnosti, izvrševanja kazenskih sankcij in prav tako tudi na področju zagotavljanja okoljskih standardov. Ključna družbena področja so bila vedno bolj prepuščena pravilom trga in glavnemu načelu kapitalizma – maksimizaciji dobička.

Vzpostavilo se je stanje, za katero Beck (2001: 278) pravi, da je samo del družbenotvornih kompetenc odločanja izbran in podvržen načelom parlamentarne demokracije, drugi del pa je izvzet iz pravil javnega nadzora in upravičevanja in je delegiran v investicijsko svobodo podjetij in raziskovalno svobodo znanosti. Prišlo je do transformacije, za katero je značilen prvi premik, ko politično postane nepolitično in nepolitično politično. Korporacije posredno vstopajo v politiko, politični odločevalci posredno izstopajo iz nje oziroma prepustijo svojo avtonomijo. Formalne demokratične pravine politične ureditve ostajajo žive, vendar predvsem na deklarativni ravni, v ozadju pa na sprejemanje odločitev vplivajo »nepolitični« akterji. Beck (ibid.: 284 in 2005) pravi, da so politične institucije postale administrator razvoja, ki ga niso niti načrtovale niti ga ne morejo oblikovati, vendar ga morajo zagovarjati. Politika se je preselila iz formalnega političnega prostora – parlament, vlada, politična uprava – v sivo cono korporativizma, kjer interesna združenja oblikujejo vnaprej pripravljene odločitve, ki jih morajo drugi predstavljati kot svoje. Vpliv teh združenj se razteza od vpliva na državne izvršne oblasti do oblikovanja volje političnih strank. Celotno stanje lahko povzamemo z ugotovitvijo Baumana (2008: 66), ki pravi, da se »gospodarstvo« nahaja v območju »nepolitičnega«, kjer se država ne sme dotikati gospodarskega življenja (narekovaji so bili uporabljeni v originalu). Negativne posledice takega dere-

⁹ Nekdanji podpredsednik ZDA, Al Gore, je leta 1998 podpisal Kjotski protokol, vendar je kasneje predsednik George W. Bush odstopil od podpore tega protokola. V svojem pismu oziroma odgovoru senatorjem je Bush zapisal, da nasprotuje Kjotskemu protokolu, saj izključuje 80 odstotkov sveta, vključno z državami z največ prebivalci, kot sta Kitajska in Indija, povzročil pa bi tudi resno škodo gospodarstvu ZDA. Bush je zapisal, da glasovanje v Senatu (95 : 0) kaže na jasen konsenz, da je Kjotski protokol nepravilno in neučinkovito sredstvo za soočanje z globalnimi podnebni problemi (Letter from the President to Senators Hagel, Helms, Craig, and Roberts, 2001).

¹⁰ Pri tem se ne navezujem na regulacije na področju okoljevarstva, saj je bilo za socialistične države prav tako značilno, da so bila okoljevarstvena vprašanja in zdravje ljudi postavljena za interese gospodarstva in države. Spomnimo samo na najbolj znani primer katastrofe v jedrski elektrarni Černobil, ko so sovjetske oblasti skušale celoten dogodek in nevarnost prikriti svetovni javnosti.

guliranega stanja in (ne)posrednega prepuščanja oblikovanja politik globalnemu trgu postajajo vedno očitnejše, njihov vrhunec pa je dosežen s svetovno gospodarsko krizo.

Politične elite še vedno formalno postavljajo zakonska določila in oblikujejo politike na posameznih področjih, kar znatno vpliva na delovanje gospodarstva in korporacij. Slednje si v demokratičnih sistemih zato prizadevajo vplivati na (izvoljene) politične elite, v nedemokratičnih družbah pa skušajo vplivati na druge nosilce družbenopolitične moči. Demokratski politični sistem v zahodnem svetu je razvil svojevrstno razmerje med političnimi elitami (političnimi predstavniki, političnimi strankami) in gospodarsko elito – zakonsko je namreč dovoljeno, in tudi splošno uveljavljeno, nakazovanje donacij političnim strankam in kandidatom za posamezne politične funkcije.¹¹ Stiglitz (2006: 191) ugotavlja, da je v sodobnih ekonomijah podkupnine nadomestilo nakazovanje donacij za politične kampanje, poplačilo tega pa ni le zagotovitev določenega posla po višji ceni, kot velja na trgu, temveč sprememba posamezne politike. Prav to se dogaja tudi na okoljevarstvenem področju. Velike korporacije namenjajo veliko denarja za lobiranje za sprejemanje ustrezne zakonodaje in (de)regulacijskih ukrepov, ki zagotavljajo nizke okoljevarstvene standarde. Na račun onesnaževanja, degradacije in ogrožanja okolja, živali in ljudi se privarčuje denar in poveča dobiček. Prav povečanje dobička pa je odgovor na vprašanje zelene kriminologije, zakaj prihaja do takih dejanj.

Tezo o povezavi kapitalističnega načela o maksimizaciji dobička in zniževanju stroškov na račun okoljevarstva potrjuje tudi Wallerstein (1999: 39), ki vidi glavni razlog, da je kapitalistični sistem tako neverjetno uničil biosfero, v tem, da proizvajalci, ki jim uničevanje prinaša dobiček, uničevanja praviloma ne štejejo med proizvodne stroške, temveč ga računajo kot zmanjšanje stroškov. Politika je postala del gospodarske strategije, kjer korporacije močno lobirajo proti sprejemanju okoljskih standardov, ki bi jim zmanjšali dobiček, in na drugi strani uporabljajo tudi grožnje, da se bodo v primeru regulacije preselile drugam. Vedno obstajajo države, ki bi pozdravile njihove davčne prihodke, delovna mesta in tuje investicije (Stiglitz, 2006: 188, 196). Slednje je še toliko bolj prisotno v deželah v razvoju, kjer so korporacije zaradi različnih dejavnikov še uspešnejše (na primer zaradi slabega gospodarskega stanja držav, potrebe po delovnih mestih, pritiskov posameznih držav in zahodnih mednarodnih finančnih institucij in organizacij, korupcije). Kot pravi Beck (2001: 50 in 2005: 41), v mednarodnem merilu še posebej velja, da

materialna beda in slepota za tveganja sovpadata. Začne se proces »tekmovanje do dna«, kjer države v želji pridobiti tuje investitorje tekmujejo med seboj, katera bo imela ugodnejše pogoje za korporacije. To z drugimi besedami pomeni uveljavljanje vedno nižjih okoljskih standardov in nižjih standardov za zaščito delavcev. Za kakšno nesorazmerje moči gre, priča podatek, da so dobički nekaterih multinacionalnih korporacij višji od proračunov številnih držav v razvoju.¹²

Na okoljsko kriminaliteto oziroma degradacijo okolja, katere povzročitelji so velika podjetja, dodatno vplivata tudi mehanizma, ki sta se izoblikovala v zahodnih družbah. Prvi je načelo omejene odgovornosti podjetij, drugega pa predstavlja proces, za katerega se v ameriškem prostoru uporablja termin »vrteča se vrata« (orig. revolving door). Oba sta posledica odsotnosti regulacije na tem področju. Stiglitz (2006: 194) pravi, da omejena odgovornost na eni strani omogoča investicijo velike količine kapitala, saj investitorji ne morejo izgubiti več kot svoj vložek, na drugi strani lahko zloraba tega načela povzroči velike stroške za družbo. Tako se lahko na primer za namen industrije najprej izrabijo naravni potenciali in s tem onesnaži okolje, nato pa podjetje, ki bi moralo onesnaženje sanirati, razglasi bankrot. Stroški sanacije, ki so lahko tudi večji od celotne investicije, tako preidejo na državo in davkoplačevalce. Koncept »vrtečih se vrat« se na drugi strani nanaša na prehajanje posameznikov z mest visokih funkcionarjev v izvršni/zakonodajni veji oblasti na vodilna mesta v podjetjih ali lobističnih krogih, ki bi naj jih pred tem regulirali; ali obratno – prihajajo v izvršno/zakonodajno vejo iz podjetij. V številnih primerih so ti prehodi celo krožni, kjer posameznik večkrat preide iz ene panoge v drugo. Ob tem se pojavljajo različni dvomi, saj se odpira vprašanje, ali je to zaposlovanje resnično osnovano na posedovanju izkušenj in znanja ali pa gre za odkupovanje dobro plačanih služb v gospodarstvu in pojav, ki bi ga lahko opredelili kot korupcijo.

Poleg omenjenega ne smemo zanemariti dejstva, da dopuščanje onesnaževanja okolja na določenih področjih tudi pozitivno vpliva na državni proračun (na primer večja je poraba naftnih derivatov, večji so prihodki v državni proračun iz naslova davkov in trošarin). Politični odločevalci imajo tako dodaten motiv za pasivno vlogo na tem področju, saj bi morali z izpadom teh prihodkov zagotoviti njihovo nadomestilo. Institucije, ki so porabnice davkoplačevalskih sredstev

¹¹ Tako financiranje je sicer lahko zakonsko omejeno (na primer 14. in 23. člen Zakona o volilni in referendumski kampanji, Uradni list RS, št. 41/07), vendar različni škandali pričajo o kršitvah takih omejitev.

¹² Leta 2004 so prihodki General Motorsa znašali 191,4 milijarde dolarjev, kar je več kot GDP 148 držav; leta 2005 so prihodki ameriške korporacije Wal-Mart znašali 285,2 milijarde dolarjev, kar je več kot celotni GDP poudarjene Afrike (Stiglitz, 2006: 187–188). Za lažjo primerjavo podajam še podatek o skupnih prihodkih v slovenski proračun. V letu 2008 so ti znašali 11,23 milijarde dolarjev (preračunano po tečaju Banke Slovenije 16. februarja 2009) (Rebalans proračuna Republike Slovenije za leto 2008).

na državni, regionalni, lokalni ravni (ministrstva, državni in lokalni administrativni organi, šole, zdravstvene institucije, policija, vojska itd.), predstavljajo tudi enega izmed onesnaževalcev okolja. To področje je ob prisotnosti politične volje mogoče dodatno regulirati in bistveno zmanjšati obremenitev okolja. Sedem držav EU-ja, tako imenovanih zelenih sedem (Avstrija, Danska, Finska, Nemčija, Nizozemska, Švedska, Velika Britanija), je v svoj sistem javnega naročanja že uvedlo načelo zelenega javnega naročanja (angl. green public procurement). To kot enega izmed kriterijev javnega naročanja določa tudi okoljevarstvene standarde oziroma stroške izdelkov skozi njihov celotni življenjski cikel – od nakupa (dostave, namestitve) in delovanja (poraba energije in stroški vzdrževanja) do stroškov ekološke razgradnje izdelka po uporabi (Bouwer et al., 2006).¹³

Vsi omenjeni procesi, ki so bili analizirani predvsem v kontekstu odnosa človeka do okolja in posledic tega odnosa, so povsem primerljivi tudi v primeru odnosa človeka do živali. Če posamezne korporacije lobirajo za sprejemanje nizkih okoljskih standardov, s tem pa za dobiček ogrožajo zdravje in življenje ljudi, je pričakovati, da je njihov odnos do živali podvržen enakim normam in kapitalistični gonji za dobičkom. Množično povpraševanje po hrani in oblačilih živalskega izvora je vodilo v oblikovanje »proizvodnje« teh izdelkov. V takih okoliščinah prihaja do dopuščanja ali celo zagovarjanja pobijanja živali in tudi ogroženih živalskih vrst – na primer kitov, ki jih pod pretvezo znanstvenega ulova in z zaščito države lovijo japonski ribiči (Clapham, Baker, 2002). Države oziroma politične elite v teh državah tudi zakonsko dopuščajo rejo živali v neustreznih razmerah, pobijanje živali na krut način in uporabo različnih dodatkov, ki ogrožajo zdravje živali in tudi ljudi (na primer baterijska reja kokoši v tako imenovanih neobogatenih kletkah, uporaba hormonov in antibiotikov pri reji govedij). Dodatne pomisleke v odnosu človeka do živali lahko najdemo tudi v uporabi živali za nepotrebne znanstvene poizkuse (na primer poskusi v vojaške namene, kozmetični industriji) in pobijanju živali za trofeje.

Posledice predstavljenih procesov so vidne v odsotnosti zakonodajne regulacije in zagotavljanju legalnosti številnim nelegitimnim dejavnostim. Kljub procesom, ki potekajo v ozadju zakonodajnega procesa, in prizadevanjem za čim večjo svobodo na trgu so v zakonska določila vneseni tudi (nekateri) regulativni mehanizmi, ki postavljajo omejitve. Ti sicer

¹³ V Sloveniji Zakon o javnem naročanju (Uradni list RS, št. 128/20-06) govori le o tem, da Vlada *lahko* predpiše, da se morajo za določene vrste javnega naročanja in za posamezne proizvode in storitve določiti okoljske tehnične specifikacije ali okoljska merila za izbor. Okoljski kriteriji tako niso zavezujoči za vsa naročila, kjer se porabijo javna sredstva, temveč so prepuščeni arbitrarnemu določanju Vlade v posameznih primerih.

zagotavljajo minimalne standarde in prepovedujejo skrajna tveganja, vendar lahko predvidevamo, da bi njihova odsotnost povzročila onesnaževanje, ki bi se izvajalo ne glede na posledice vse do točke maksimizacije dobička. V nadaljevanju so predstavljene težave pri izvedbi teh zakonskih določil.

3.2 Okoljska kriminaliteta – kršitve zakonodajnih predpisov

Kljub omenjenemu zakonskemu in regulacijskemu deficitu na področju okoljevarstva je zavajajoče trditi, da države nimajo zakonov, ki vsaj v neki meri prepovedujejo onesnaževanje okolja, mučenje živali, prehrabno varnost itd.¹⁴ Uresničevanje določil te zakonodaje je povezano s številnimi težavami. Carrabine et al. (2004: 320) navajajo težave pri soočanju z okoljsko kriminaliteto: pomanjkljivost zakonodaje, ki otežuje začetek pregona, težave z dokazovanjem okoljske kriminalitete, v primerih uspešnega pregona in obsodbe so sankcije glede na storjeno škodo premile, korporacije pa stroške kazni absorbirajo in/ali jih preprosto prenesejo na potrošnike. South (1998: 449) vidi dodaten razlog za otežen pregon proti kršiteljem okoljevarstvene zakonodaje tudi v korupciji v javni upravi. Korporacije so v morebitnih postopkih v veliki prednosti. Zaradi svoje finančne moči imajo dostop do najboljših odvetnikov, zagotovijo si lahko plačljive študije, ki podpirajo njihovo argumentacijo, in posegajo po drugih mehanizmih za zaščito svojih interesov. Paula de Prez (2000) v študiji 25 primerov kršitev okoljevarstvene zakonodaje v Veliki Britaniji ugotavlja, da so zagovorniki korporacij uporabljali naslednjo obrambo v primerih okoljske kriminalitete: sklicevanje na nesrečo, nesrečne okoliščine, delovanje zunanjega dejavnika oziroma krivda nekoga drugega, pravico do podjetništva, trivializacijo dogodka z uporabo zavajajoče semantike in z obrambo, da sta končni rezultat in vpliv na okolje vedno enaka. Opozoriti velja, da kršitelji okoljske zakonodaje niso le korporacije, temveč tudi drugi akterji (na primer posamezniki, organizirane kriminalne združbe, državne institucije).

Žrtve zelene kriminalitete so lahko tudi živali. Ogrožanju živali z odsotnostjo regulacije oziroma njeno ohlapnostjo je

¹⁴ V Sloveniji je pravica do zdravega življenjskega okolja zapisana v Ustavi Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/1991). V 72. členu je navedeno, da ima vsakdo v skladu z zakonom pravico do zdravega življenjskega okolja. Država skrbi za zdravo življenjsko okolje. V ta namen zakon določa pogoje in načine za opravljanje gospodarskih in drugih dejavnosti. Zakon določa, ob katerih pogojih in v kolikšnem obsegu je povzročitelj škode v življenjskem okolju dolžan poravnati škodo. Varstvo živali pred mučenjem ureja zakon. Različna okolju škodljiva dejanja inkriminira Kazenski zakonik, katerega 32. poglavje se nanaša na kazniva dejanja zoper okolje, prostor in naravne dobrine (Uradni list RS, št. 55/2008).

treba dodati tudi tista dejanja, ki se nanašajo na živali in so jih zakonodajalci določili kot kazniva. Eno izmed takih področij so kazniva dejanja proti ogroženim rastlinskim in živalskim vrstam. Dobovšek in Goršek (2007) ugotavljata, da spadajo ta kazniva dejanja med bolj skrite oblike kriminalitete, ki so pogostokrat v domeni organiziranih kriminalnih združb. Avtorja ugotavljata tudi, da lahko nezakonito mednarodno trgovino z ogroženimi vrstami po načinih storitve in dobičkih primerjajo s trgovino s prepovedanimi drogami in orožjem, pogosto pa so storilci isti. Organizirane kriminalne združbe se ukvarjajo tudi z drugimi oblikami okoljske kriminalitete, med katerimi je v ospredju nelegalno odstranjevanje nevarnih odpadkov. Različni avtorji (na primer White, 2008; Szasz, 2006; Ciafani, Fontana, Groccia, Mancini in Massari 2003; Capella Roca, Llop Perelló, 2003; Ferigno, 2003) ugotavljajo, da sta nelegalno trgovanje z nevarnimi odpadki in njihovo odstranjevanje dobičkonosna dejavnost, s katero se ukvarjajo organizirane kriminalne združbe. Ciafani et al. (2003: 20) navajajo, da obstajata v Italiji dva načina vključevanja organiziranih kriminalnih združb v ravnanje z odpadki. Prvi je odstranjevanje in predelovanje odpadkov v lokalnih skupnostih, kjer kriminalne združbe s korupcijo pridobivajo posle in vodijo legalna odlagališča odpadkov. Drugi, bolj dobičkonosni način obsega nezakonito ravnanje s posebnimi in nevarnimi odpadki, ki jih kriminalne združbe odlagajo na nelegalnih odlagališčih. Podoben pristop ravnanja z odpadki uporabljajo številna podjetja v Evropi in ZDA, ki odpadke izvažajo v revne in nestabilne dežele tretjega sveta (White, 2008: 117–120). Taka oblika kriminalitete in posledice, ki jih prinaša, predstavljajo hud poseg v naravo ter ogrožajo zdravje in življenje ljudi in živali.

Ob analiziranju (okoljske) kriminalitete v kontekstu zakonsko prepovedanih dejanj je treba opozoriti, da *samo sprejemanje zakonodaje še ne pomeni rešitve problemov*. Kriminalizacija ali regulacija določenih dejanj, ki ostane le na papirju, je lahko celo bolj škodljiva, saj vodi v zmanjševanje avtoritete države na področju izvedbe veljavne zakonodaje. Kljub temu to ne sme biti razlog ali opravičilo za odsotnost regulacije na področju zelene kriminalitete. Kot na drugih področjih sta tudi na tem ključnega pomena dejanska izvedba in izvajanje zakonov. Abbot (2005: 161) navaja, da je bilo ugotovljeno, da na področju izvajanja regulacijske zakonodaje obstajata dva različna pristopa zagotavljanja spoštovanja zakonskih določil. Prvi vključuje odvratanje s pomočjo retribucije in kaznovanja, medtem ko drugi zagovarja sprejemanje pravil s svetovanjem, prepričevanjem, pogajanjem in uporabo neformalnih mehanizmov. V zadnjem času se je izoblikoval tako imenovani hibridni pristop, ki vključuje kombinacijo uporabe obeh prej omenjenih pristopov – najprej pristop sprejemanja pravil, če pa ta ni uspešen, se uporabi odvratanje. Poleg omenjenih pristopov South (1998: 449) predstavlja tudi

tako imenovani sramotilni pristop. Slednji temelji na ugotovitvi, da je za korporacije bolj škodljivo, če je prizadet njihov ugled, kot če jih doletijo denarne kazni. Sankcije bi zato morale biti usmerjene proti ugledu podjetij in ne njihovemu premoženju.¹⁵

4 Razprava

Millova (1859/2003: 145–148) teza, ki je postala nekakšna podstat vrednot zahodnih družb in političnih smernic (ne samo liberalnih, temveč tudi tistih, ki jih določa glavni družbeni tok v demokratičnih družbah), pravi, da je svoboda posameznika dopustna, vse dokler njegovo ravnanje ne škodi drugim. Edini upravičeni individualni ali kolektivni poseg v svobodo delovanja katerega od članov družbe je samozaščita. Če skušamo to aplicirati na vprašanje onesnaževanja in ogrožanja okolja, ljudi in živali, posledičnih podnebnih in okoljskih sprememb, lahko ugotovimo, da je številnim posameznikom, če ne celo človeštvu, kratena pravica do čistega in zdravju neškodljivega okolja, nekaterim grozi celo uničenje življenjskega prostora. Po napovedih znanstvenikov se v prihodnje obeta stopnjevanje degradacije okolja s hujšimi posledicami za ljudi. Na podlagi Millove teze lahko zaključimo, da so posegi v »svobodo« onesnaževalcev upravičeni in celo potrebni v ozkem pogledu zaradi zaščite najširšega kroga ljudi in v širšem pogledu zaradi zaščite planeta. Slednje je mogoče doseči le s hkratnim delovanjem na več ravneh – na globalni, regionalni, nacionalni in tudi na ravni vseh posameznikov.

Če bi iskali pravične rešitve globalnega okoljskega problema, bi se verjetno strinjali z Giraudevo (2006: 228) ugotovitvijo, da morajo industrijsko razvite države, ki so doslej brezplačno uporabljale omejene absorpcijske zmogljivosti narave, sedaj to plačati. Od držav v razvoju (in tudi od vseh drugih držav) upravičeno zahtevamo zmanjšanje onesnaževanja, največji del cene za to pa morajo plačati bogate države. Slednje za doseganje svoje moči niso izrabile le okolja, temveč so skozi zgodovino (in ne nazadnje še vedno) izkoriščale tudi druge države, narode in njihova bogastva (suženjstvo, ozemeljska osvajanja in kolonizacija, podrejanje domačega prebivalstva). Vprašanje, ki se postavlja, je, ali je tako globalno prevzema-

¹⁵ Slaba publiciteta in prikaz podjetja kot okolju škodljivega prizadene javno podobo in vodi v znižanje dobička in vrednosti delnic podjetja. O pomembnosti prikaza ekološko ozaveščene podobe podjetja pišeta tudi Lynch in Stretsky (2003: 220). Ugotavljata, da so korporacije potem, ko so spoznale, da je velik del prebivalstva naklonjen zelenim gibanjem, s pomočjo odnosov z javnostjo in velikih oglaševalskih kampanj prikazale sebe kot tiste, ki spoštujejo okolje in delujejo okoljevarstveno. Za ta koncept se je uveljavil termin zeleno zavajanje (orig. green washing).

nje odgovornosti tudi izvedljivo. Industrijsko razvite države imajo namreč politično, ekonomsko in vojaško moč in kratkoročno ni prav verjetno, da bodo vse, zlasti najhujše onesnaževalke, racionalno omejile del svojega blagostanja na račun skupnega dobrega (kar na koncu vključuje tudi dobro njih samih). Cilj, ki se postavlja, je sprememba v morali in vrednotah, kjer bo odgovornost za prihodnost pozitivna in nagrajena vrednota. Že danes lahko vidimo, da obstajajo družbe, kjer prevladuje omenjeni pristop. Verjetno ni naključje, da imajo prav te družbe tudi manjšo družbeno neenakost, večjo socialno varnost, večjo transparentnost v procesih odločanja in ekološko ozaveščen odnos do okolja. Pristop teh družb mora služiti kot vzor in biti dejavnik pozitivnega zunanjega pritiska. Vzpostavljen sistem mednarodnih organizacij in institucij namreč omogoča izvajanje dodatnega zunanjega pritiska na sprejemanje specifičnih politik posameznih držav. Slednje lahko vpliva na oblikovanje pozitivnih ali negativnih okoljskih politik, od dejavnika pritiska in interesov, ki jih ta zastopa, pa je odvisno, kateri pristop bo zagovarjal.¹⁶

Povsem zmotno je pristajanje na diskurz, da onesnaževanje in poseganje v okolje ter posledice takega ravnanja ogrožajo le tiste »zunaj« zahodnega industrijsko razvitega sveta in da je potrebno ukrepanje le »tam drugje«. Negativne posledice so namreč posledica onesnaževanja in poseganja v okolje na globalni, regionalni, nacionalni in lokalni ravni, tako v industrijsko razvitih državah kot tudi v državah v razvoju. V primeru globalnega segrevanja Kjotski sporazum ni bil rešitev podnebnih sprememb, vendar je bil pomemben korak na skupni poti in jasen indikator politične volje posameznih držav. V prihodnje je treba najti rešitev, ki jo bodo upoštevale tudi ZDA, Indija, Kitajska in druge države, ki niso bile vključene v Kjotski sporazum. Podobno je treba tudi na drugih področjih vzpostaviti mehanizme, ki omogočajo uspešno preprečevanje in soočanje z ostalimi področji zelene kriminalitete na vseh ravneh.

¹⁶ Od držav, ki so želele pridobiti tujo pomoč, je bilo zahtevano, da sprejmejo veliko število različnih pogojev (hitro sprejemanje določene zakonodaje, reforma socialnega sistema, razglasitev bankrota itd.). V večini primerov je to potekalo pod okriljem Mednarodnega denarnega sklada in Svetovne banke. Prav za omenjeni instituciji velja, da imata vzpostavljen sistem, ki mu številni kritiki očitajo demokratični deficit, unilateralnost sprejemanja odločitev in branjenje interesov zahodnega sveta (Stiglitz, 2006). Na drugi strani lahko v določenih dejanjih EU-ja vidimo pozitiven primer zunanjega pritiska. EU je z več ukrepi vplival na okoljevarstveno naravnost svojih držav članic – na primer Direktiva Sveta EU (96/61/ES) o celovitem preprečevanju in nadzorovanju onesnaževanja je zavezala države članice, da so v treh letih sprejele zakone in druge predpise, potrebne za uskladitev z direktivo. EU (in njegove članice) je 31. maja 2002 tudi ratificiral Kjotski protokol (European Union Ratifies the Kyoto Protocol, 2002).

Ob analiziranju degradacije in ogrožanja okolja, ljudi in živali je smiselno opozoriti tudi na Beckovo (2001) ugotovitev, da okoljska tveganja predstavljajo pojav, ki vsebuje učinek družbenega bumeranga. Posledice poseganja v okolje bodo ogrozile tudi tiste, ki danes lobirajo proti okoljskim standardom. Ob orkanu Katrina in posledicah, ki jih je povzročil v New Orelansu, je postalo očitno, da učinek bumeranga obstaja ne samo na ravni posameznikov, temveč tudi na ravni držav, žrtve pa postanejo v večini socialno najbolj ogroženi prebivalci. Orkan Katarina je pokazal, da je tudi v industrijsko najbolj razvitih državah sveta revno prebivalstvo najbolj viktimizirano zaradi okoljskih sprememb. Orkan Katrina ni osamljen primer družbenoselektivnega ukrepanja države oziroma lokalnih oblasti ob naravni nesreči. Green in Ward (2004: 57) ugotavljata, da obstaja jasna povezava med revščino in ranljivostjo prebivalcev ob naravnih nesrečah. Dodatni element učinka bumeranga neustreznega odnosa do okolja je viden tudi v opozorilu angleškega ekonomista Nicholasa Sterna (2007). Ugotovil je, da je neukrepanje tudi ekonomsko nesmiselno, saj je dolgoročno povsem nerentabilno. Zmanjševanje CO₂, ki je glavni povzročitelj segrevanja ozračja, in ukrepanje danes bi nas namreč stalo do 1 odstotek svetovnega BDP, medtem ko bo neukrepanje prineslo izgube v višini 5 odstotkov pa tudi do več kot 20 odstotkov svetovnega BDP. Vprašanje, ki se postavlja, je, kdo bo plačal to ceno in ali bo tudi na tem področju prišlo do socializacije stroškov, kot se je zgodilo v primeru socializacije kapitalskih izgub ob svetovni gospodarski krizi. Po Latouchevem (2005: 24) mnenju je ekokompatibilni kapitalizem sicer teoretično mogoč, v praksi pa ni realen. Potrebna bi bila močna regulacija, saj se (vsa) transnacionalna podjetja ne bodo samoomejila in odrekla kratkoročni maksimizaciji vrednosti delnic in svojim dobičkom.

Posledice okoljskih sprememb bodo neposredno in posredno ogrozile ves svet. Povečan migracijski pritisk na razvite države bo le ena izmed teh posledic. Migracije niso le nek obrobni pojav, saj prinašajo velike družbene spremembe. Etnična struktura prebivalstva v posameznih državah se je z migracijami v zadnjih 50 letih bistveno spremenila. To sicer ni problematično, če so odnosi med večinskim in priseljskim prebivalstvom urejeni, problemi pa nastanejo, ko se med tema skupinama pojavijo napetosti. Neurejeni odnosi med večinskim in priseljskim prebivalstvom lahko po Wallersteinovem mnenju (1999: 53) vodijo v oblikovanje državljanskega konflikta med večinskim prebivalstvom in priseljenci, katerih odstotek glede na celotno prebivalstvo ni več majhen, imajo pa omejene socialne in politične pravice. Če se spomnimo socialnega upora priseljske mladine z dna družbene lestvice v Franciji leta 2005, se lahko samo vprašamo, kako se lahko razviti svet brez sprememb v politikah (okoljskih, imigracijskih, socialnih) uspešno sooči s še večjimi demografskimi pritiski iz nerazvitih delov sveta. Če ob tem upoštevamo še druge težave,

s katerimi se bodo te države hkrati soočale (okoljske in podnebne spremembe ter visoki stroški zaradi saniranja/prilaganja novim razmeram itd.), je verjetno pričakovati, da bo prišlo do uresničitve Wallersteinove (ibid.) ugotovitve, da se bliža scenarij velikega nereda, osebne negotovosti in ogroženosti ter konec življenja v najboljšem izmed vseh možnih svetov, v katerem smo živeli doslej.

Če ob iskanju odgovorov na vprašanja zelene kriminologije preoblikujemo v vprašanje tudi slogan Svetovnega socialnega foruma in se vprašamo: »Ali je mogoč drugačen svet?«, dobimo pomemben odgovor v Beckovi (1997: 59) ugotovitvi, da ni več živa stara nepolitična velika koalicija ekonomske rasti, v katero so bili vključeni vladna administracija, država, gospodarstvo, tehnologija in znanost. Nemoč uradne politike proti industrijskemu bloku je mogoče preseči v oblikovanju ekološke koalicije, kjer se stvari, ki so do nedavnega obstajale le na papirju in se ni nihče menil zanje (nadzor, varnost, varovanje državljanov in okolja pred uničevalnimi posledicami ekonomske rasti), uporabijo kot vzvodi, s katerimi lahko država, javnost, skupine državljanov, vladna administracija, znanost, aktivistične organizacije v imenu novega ekološkega križarskega pohoda načrtujejo in izvedejo intervencijo v trdnjavi velikega gospodarstva. V času svetovne gospodarske krize, ko so postale dobro vidne posledice gospodarskih politik »laissez faire« in podrejanja interesom kapitala in dobičkom, je taka intervencija ne le na okoljevarstvenem, temveč tudi na socialnem področju lažja oziroma nujna. Politični odločevalci morajo izkoristiti trenutek, poseči po regulaciji in zahtevati prilagoditev novim razmeram, kjer bo spoštovanje visokih okoljskih standardov osnovni pogoj, razvoj zelenih gospodarskih panog pa nova možnost uspeha – podobno kot je bila informacijska tehnologija razvojni hit devetdesetih let 20. stoletja.¹⁷ Prav posebno vlogo ima lahko pri tem tudi zelena kriminologija. Odpirati mora vprašanja, iskati odgovore in predlagati rešitve na področjih, ki se nanašajo na odklonske pojave in tveganja, med katere spada tudi zelena kriminaliteta.

Politični odločevalci lahko za intervencijo proti kapitalu najdejo pomembnega zaveznika tudi v enem izmed ključnih elementov današnjega sistema demokracije – v množičnih medijih. Kljub ugotovitvam (Bourdieu, 1998; Habermas, 2006; Leighley, 2004), da je primarni cilj zasebnih časopisov in televizijskih postaj ustvarjanje dobička in so ostale naloge medijev, kot na primer informiranje javnosti, zastopanje

¹⁷ Pri tem je mišljen razvoj, osnovan na realnih temeljih in ne novem »zelenem balonu«, ki bi se ponovil po zgledu internetnega »dot.com« balona iz devetdesetih let prejšnjega stoletja. Oblikovanje mehanizmov za preprečitev pojava kapitalskih balonov mora biti po nepremičninskem balonu iz leta 2008, ki je sprožil svetovno gospodarsko krizo, ena izmed prioritet gospodarskih politik.

interesa javnosti, bedenje nad delom vlade, sekundarnega pomena, mediji danes poročajo o okoljevarstvenih opozorilih znanstvenikov.¹⁸ Ker s svojim poročanjem kreirajo družbeno realnost, vplivajo na vzpostavitev okoljsko ozaveščenega javnega diskurza, kjer prihaja vprašanje podnebnih sprememb in varstva okolja v ospredje medijskega poročanja. Informacije o omenjeni problematiki na ta način dosežejo najširši krog ljudi in tako omogočajo ozaveščanje javnosti ter posledično ustvarjajo pogoje za oblikovanje »Beckove intervencijske koalicije«. Zaveznika lahko politični odločevalci dobijo tudi v organizacijah in posameznikih, ki že zdaj delujejo kot dejavnik pritiska. To so nevladne organizacije in iniciativna gibanja, ki delujejo na področju okoljevarstva, ozaveščeni posamezniki in akademiki, ki o svojih ugotovitvah poročajo strokovni in tudi splošni javnosti. Njihova moč je sicer omejena¹⁹ in je učinkovita predvsem v primerih, ko se oblikujejo množična gibanja, katerih člani sestavljajo tudi volilno telo in/ali vplivajo na oblikovanje stališč v javnosti in med volivci.

Ozaveščena javnost, ki se zaveda okoljskih problemov in tveganj, sestavlja volilno telo, ki lahko od svojih političnih predstavnikov zahteva reševanje omenjene problematike in tudi kaznuje oziroma nagradi tiste politike, ki to vprašanje (načrtno) zapostavljajo oziroma rešujejo. Tega se zavedajo tudi politiki, in tako danes težko najdemo politično stranko, ki bi nasprotovala okoljevarstvenim prizadevanjem v najširšem smislu. Če zanemarimo možnosti političnih manipulacij z javnostjo in nespregledane demagogije, se postavi vprašanje, ali je že dosežena kritična raven, ko ljudje ocenjujejo, da ogrožanje okolja predstavlja glavno temo, na podlagi katere oblikujejo svoje volilne preference, ali pa ta problematika predstavlja le še eno (če sploh katero) izmed vsebinskih področij, na podlagi katerih ljudje oblikujejo svojo politično odločitev in oddajo svoj glas. Ob tem je vredno spomniti, da se posamezniki vedno bolj odmikajo od institucionalizirane politike in se vedno bolj vključujejo v področje, ki ga Beck (2001, 2005) imenuje subpolitika, Močnik (2006: 36) zanj uporablja termin zunajinstitucionalna politika. Prišlo je do umika ljudi od klasičnih političnih institucij in do preusmeritev v politič-

¹⁸ Vprašanje, ki se postavlja, je, ali to počnejo, ker se zavedajo resnosti problema, ali je to le posledica istega motiva, kot ga imajo druge velike korporacije – maksimizacija profita. Preverjena formula za pridobivanje medijskega občinstva je namreč poročanje o škandalih, nevarnostih in grožnjah.

¹⁹ O omejeni moči različnih nevladnih organizacij in ne nazadnje tudi znanstvenikov priča tudi njihova finančna odvisnost od javnih financ, s katerimi v obliki razpisov nacionalnih vlad ali drugih razpisov, na primer razpisov Evropske unije, razpolagajo politične elite. Izjema pri tem so organizacije, ki se financirajo izključno iz lastnih virov in donacij (na primer Amnesty International). Prav finančna odvisnost, ki vodi tudi v eksistenčno odvisnost, je namreč eno najmočnejših orodij pritiska in podrejanja.

no delovanje na drugi ravni, kjer subjekti delovanja posegajo primarno po neformalnih in zgolj posredno ali sekundarno po formalnih političnih mehanizmih. Beck (2001, 2005) ugotavlja, da z delovanjem v subpolitiki politični sistem izgublja monopol nad politikom, saj se vzporedno z oblikami parlamentarne demokracije oblikuje samostojna politična kultura. Kljub vsemu ne smemo pozabiti, da formalne politične odločitve še vedno sprejemajo formalni politični odločevalci, ki se pritiskom iz subpolitične sfere podredijo praviloma le takrat, ko je ogrožen njihov lastni obstoj ali ko gre za resnično pomembna družbena vprašanja in se ne morejo izogniti prevzemanju odgovornosti.

5 Zaključek

Kritika pristopa, uporabljenega v tem prispevku, bi lahko temeljila na podobnih argumentih, kot jih je podal Halsey (2004: 844) v svoji kritiki z naslovom *Proti zeleni kriminologiji* (orig. *Against Green Criminology*). Pomanjkljivost, ki jo očita zagovornikom zelene kriminologije, Lynchu in Stretskyju (in verjetno bi kritiki lahko to očitali tudi temu besedilu), naj bi bila zagovarjanje marksističnega pristopa distribucije moči v družbi in zagovarjanje tradicionalnih dihotomij, kot na primer enakost/neenakost, moč/nemoč, korporacije/državlani. Halsey meni, da tak pristop razlage moči zanemarja področje mikropolitike in heterogenost družbenih praks, razmišljanj in rutin posameznikov in skupin. Nadalje pravi, da je zagovor škodovanja okolju zaradi dobička drugotnega pomena, saj je v ospredju tok zadovoljstva. Onesnaževanje okolja naj ne bi bilo le dobičkonosno, temveč naj bi ljudem tudi ugajalo.

Tako kritiko je mogoče zavriniti, vendar kliče po dodatni argumentaciji. Če bi mogoče lahko *delno* sprejeli tezo, da je vzrok za okoljske probleme vedenje, ki ugaja posameznikom, vendar škoduje okolju (na primer vožnja z avtomobilom namesto s kolesom, neločevanje odpadkov), te teze ni mogoče sprejeti v primeru velikih podjetij. Analizirani procesi, podkrepljeni z znanstvenimi ugotovitvami, ki pričajo o realnosti političnega delovanja v zahodnih demokracijah, vzroki za odsotnost regulacije, podrejanje splošnega dobrega, zdravja/življenja ljudi in ogrožanje naravnega okolja zaradi interesov kapitala pričajo o spodkopavanju suverenosti držav. Posledica pritiska multinacionalnih korporacij in velikega kapitala, ki jim ugaja predvsem dobiček, je spodkopavanje temeljev nacionalnih držav in prerazporeditev moči znotraj njih, kar povzroča preoblikovanje držav v to, kar Bauman (2008: 68) imenuje šibke države (orig. *weak states*), Beck (2003: 15) minimalne države, Močnik (2006: 59) pa subsidiarne države. Države sicer formalno ostajajo države, vendar je njihovo delovanje osredotočeno na zagotavljanje pogojev, da se lahko opravljajo posli, ohranjata prosti pretok kapitala in prosto delovanje trga. Če se

pri tem navežemo še na Webrovo (1925/1978: 905) definicijo osnovnih nalog, ki jih mora država opravljati (oblikovanje zakonodaje, zagotavljanje osebne varnosti in javnega reda, zaščita pridobljenih pravic, uresničevanje zdravstvenih, izobraževalnih, socialnih in kulturnih interesov, oborožena obramba pred napadom), lahko ugotovimo, da šibke/minimalne/subsidiarne države ne izpolnjujejo svojih osnovnih nalog. Zaščita državljanov pred različnimi oblikami ogrožanj, med katerimi so v današnjem času vedno bolj v ospredju »nevidne« grožnje (v ta okvir spada tudi zelena kriminaliteta), je namreč ena ključnih nalog države, ki pa je današnje državne tvorbe ne opravljajo več. Na tem mestu se mora vključiti zelena kriminologija. Ena glavnih nalog tega pristopa je ustvarjanje kritičnega pogleda na procese, povezane z okoljskimi problemi, okoljsko kriminaliteto, raziskovanje in pojasnjevanje vzrokov za tako stanje ter ozaveščanje strokovne in splošne javnosti. Zeleni kriminologi morajo sebe prepoznati in temu primerno delovati kot pomemben člen Beckove koalicije.

Onesnaževanje okolja in delovanje gospodarstva oziroma industrije v obliki, kot jo poznamo danes, sta pojava, ki sovpadata. Kljub obstoju okolju prijaznih tehnologij in recikliranju je nerealno pričakovati, da se lahko onesnaževanje okolja konča. Politični odločevalci in vsi, ki jim dajemo podporo, morajo postaviti mejo, do katere je mogoče dovoliti onesnaževanje/poseganje zaradi razvoja celotne družbe, vendar zagotoviti, da se s tem ne ogrožajo zdravje in življenje ljudi, absorpcijske zmoglosti planeta in mučijo živali. Ključno besedo pri postavljanju te meje morajo imeti znanstveniki, njim pa morajo prisluhniti politiki. Čeprav trditev o dopustni meji onesnaževanja/poseganja v okolje zveni zelo paradoksalno, je to realnost razvitih družb. Trenutno je (še) nemogoče zagotavljati razvoj, delovna mesta, razvijati transport, zagotoviti življenje več milijard ljudi itd., ne da bi s tem vsaj v določeni meri obremenili okolje. Ključnega pomena je torej določanje meje dovoljenega, sprejemljivega in varnega. Iskanje te meje je legitimno politično vprašanje (politično v kontekstu dojemanja politike kot urejanje družbenih odnosov), kjer je treba poudariti, da se lahko tehta samo med razvojem skupnosti kot celote in dopustnim onesnaževanjem/poseganjem, ki ne predstavlja tveganja, ali v primeru živali, trpljenja in mučenja. Nikakor pa ni legitimno iskanje meje in tehtanje med onesnaževanjem oziroma ogrožanjem in povečevanjem/zmanjševanjem dobička posameznih ozkih interesnih skupin in ekonomskih elit. Če se posameznik nečemu odpove (v tem primeru čistemu okolju), je pričakovati, da bo lahko s tem (ne)prostovoljnim odpovedovanjem ugodnosti tudi sam pridobil določeno prednost. V takih razmerah je odpoved legitimna le, če je storjena v korist skupnosti in ne v korist ozkih elit.

Rešitev okoljskega problema leži v političnem sprejemanju odgovornosti in izvajanju regulacij, ki vključujejo znanstvene

in strokovne ocene za določitev mej dopustnega neškodljivega poseganja v naravo. Temu morata nujno slediti nadzor nad doslednim spoštovanjem določenih pravil in učinkovito ukrepanje v primeru njihovih kršitev. Pri tem ne smemo poleg velikih gospodarskih subjektov zanemariti tudi vloge slehernega posameznika (na svetu nas je več kot šest milijard posameznikov), ki mora spremeniti okolju neprijazne navade in vsakodnevne prakse. Slednje je mogoče doseči z ozaveščanjem, izobraževanjem in uporabo kombinacije različnih politik po vzoru načela korenčka in palice.

Literatura

1. Abbot, C. (2005). The Regulatory Enforcement of Pollution Control Laws: The Australian Experience. *Journal of Environmental Law*, letnik 17, št. 2, str. 161–180.
2. Bauman, Z. (2008). *Globalization. The Human Consequences*. Cambridge, Polity Press.
3. Beck, U. (1997). Subpolitics. Ecology and the Disintegration of Institutional Power. V: *Organization and Environment*, marec 1997, letnik 10, št. 1, str. 52–65.
4. Beck, U. (2001). *Družba tveganja – Na poti v neko drugo modernost*. Ljubljana, Krtina.
5. Beck, U. (2003). *Kaj je globalizacija? Zmote globalizma – odgovori na globalizacijo*. Ljubljana, Krtina.
6. Beck, U. (2005). *Risk Society – Towards a New Modernity*. London, Sage.
7. Beirne, P. (ur.), South, N. (ur.) (2007). *Issues in Green Criminology. Confronting Harms Against Environments, Humanity and Other Animals*. Devon, Willan Publishing.
8. Beninston, M. (2004). Issues Relating to Environmental Change and Population Migrations. A Climatologist's Perspective. V: Unruh, Jon D. (ur.), Krol, Maarten S. (ur.), Kliot, Nurit (ur.): *Environmental Change and Its Implications for Population Migration*. Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.
9. Bierne, P. (2007). Animal Rights, Animal Abuse and Green Criminology. V: Beirne, P. (ur.), South, N. (ur.) (2007). *Issues in Green Criminology. Confronting Harms Against Environments, Humanity and Other Animals*. Devon, Willan Publishing.
10. Bottoms, A. E., Wiles, P. (1997). *Environmental Criminology*. V: Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R. (ur.): *The Oxford Handbook of Criminology*. New York, Oxford University Press.
11. Bourdieu, Pierre (1998): *On Television and Journalism*. London, Pluto Press.
12. Bouwer, M., Jonk, M., Berman, T., Bersani, R., Lusser, H., Nappa, V., Nissinen, A., Parikka, K., Szupping, P., Viganò, C. (2006). *Green Public Procurement in Europe 2006 – Conclusions and Recommendations*. Virage Milieu & Management, AJ Haarlem: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/take_5.pdf (vstop 25. 3. 2009).
13. Capella Roca, E., Llop Perelló, J. (2003). The Phenomenon of Hazardous Waste Trafficking in Spain. V: Massari, M. (ur.): *The Illegal Trafficking in Hazardous Waste in Italy and Spain - Final Report*: http://www.legambiente.eu/documenti/2004/0709_ecomafia_italia_spagna/ecomafia_italia_spagna_EN.pdf (vstop 3. 3. 2009).
14. Carrbine, E., Iganski, P., Lee, M., Plumer, K., South, N. (2004). *Criminology: A Sociological Introduction*. London, Routledge.
15. Chomsky, N. (2005). *Profit pred ljudmi*. Ljubljana, Sanje.
16. Ciafani, S., Fontana, E., Cirino Groccia, N., Mancini, R. (2003). The Phenomenon of Hazardous Waste Trafficking in Italy. V: Massari, M. (ur.): *The Illegal Trafficking in Hazardous Waste in Italy and Spain - Final Report*: http://www.legambiente.eu/documenti/2004/0709_ecomafia_italia_spagna/ecomafia_italia_spagna_EN.pdf (vstop 3. 3. 2009).
17. Clapham, P. J., Baker, C. S. (2002). Whaling, Modern. V: Perrin, W., F. (ur.), Würsig, B. (ur.), Thewissen, J. G. M. (ur.): *Encyclopedia of Marine Mammals*. New York, Academic Press.
18. Climate Change 2007: *The Physical Science Basis (2007). Intergovernmental Panel on Climate Change*: <http://ipcc-wg1.ucar.edu/wg1/wg1-report.html> (vstop 5. 9. 2007).
19. De Prez, P. (2000). Excuses, Excuses: The Ritual Trivialisation of Environment Prosecutions. *Journal of Environmental Law*, letnik 12, št. 1, str. 65–77.
20. Direktiva Sveta 96/61/ES o celovitem preprečevanju in nadzoru onesaževanja (24. september 1996): <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31996L0061:SL:HTML> (vstop 3. 9. 2007).
21. Dobovšek, B., Goršek, J. (2007). Ekološka kriminaliteta: ogrožanje živalskih in rastlinskih vrst. *Varstvoslovje*, letnik 9, št. 1/2, str. 47–57.
22. Eman, K. (2008). *Ekološka kriminaliteta v Sloveniji – magistrsko delo*. Ljubljana, Fakulteta za varnostne vede.
23. *European Union Ratifies the Kyoto Protocol* (2002): <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/02/794&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> (vstop 3. 9. 2007).
24. Ferrigno, R. (2003). A Case Study on the Implementation of EU Environmental Legislation: Italy. European Environmental Bureau: <http://www.eeb.org/activities/waste/ITALY-waste-report-March2003.pdf> (vstop 3. 3. 2009).
25. Foucault, M., Deleuze, G. (1977). Intellectuals and Power. A Conversation between Michel Foucault and Gilles Deleuze. V: *Language, Counter-Memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Ithaca, Cornell University Press.
26. Franko Aas, K. (2007). *Globalization & Crime*. London, Sage.
27. Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge, Polity Press.
28. Giraud, P.-N. (2006). *Neenakost v svetu. Ekonomija svobodnega sveta*. Ljubljana, *Cf.
29. Green, P., Ward, T. (2004). *State Crime: Governments, Violence and Corruption*. London, Pluto Press.
30. Habermas, Jürgen (2006): *Political Communication in Media Society – Does Democracy Still Enjoy an Epistemic Dimension? The Impact of Normative Theory on Empirical Research*. Plenary Address for 2006 International Communication Association Conference, Dresden, Germany: http://www.icahdq.org/Speech_by_Habermas.pdf (vstop 9. 2. 2008).
31. Halsey, M. (2004). Against 'Green' Criminology. *The British Journal of Criminology*, nov. 2004, št. 44, str. 833–853.
32. *Kako vpliva okolje na zdravje ljudi v nekaterih delih občine Zagorje ob Savi* (2007). Zavod za zdravstveno varstvo Celje: www.zagorje.si/dokument.aspx?id=240 (vstop 12. 12. 2008).
33. Kanduč, Z. (2005). Postmodernizacijski procesi in družbeni nadzorstveni mehanizmi. V: Kanduč, Z. (ur.) *Kriminaliteta, družbeno nadzorstvo in postmodernizacijski procesi*. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
34. *Kazenski zakonik Republike Slovenije*, Uradni list RS, št. 55/2008.

35. Latauche, S. (2005). Ekofašizem ali ekodemokracija. **Le Monde diplomatique**, november 2005, str. 24–25.
36. Leighley, J. E. (2004). **Mass Media and Politics: A Social Science Perspective**. New York, Houghton Mifflin.
37. **Letter from the President to Senators Hagel, Helms, Craig, and Roberts** (2001): <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/03/20010314.html> (vstop 3. 6. 2007).
38. Lynch, M. J., Stretsky, P. B. (2003). The Meaning of Green: Contrasting Criminological Perspectives. **Theoretical Criminology**, letnik 7, št. 2, str. 217–238.
39. Massari, M. (ur.) (2003). **The Illegal Trafficking in Hazardous Waste in Italy and Spain - Final Report**: http://www.legambiente.eu/documenti/2004/0709_ecomafia_italia_spagna/ecomafia_italia_spagna_EN.pdf (vstop 3. 3. 2009).
40. Mill, J. S. (1859/2003). **O svobodi**. Ljubljana, Krtina.
41. Močnik, R. (2006). **Svetovno gospodarstvo in revolucionarna politika**. Ljubljana, *Cf.
42. Munro, L. (2004). Animals, »Nature« and Human Interests. V: White, R. (ur.) **Controversies in Environmental Sociology**. Cambridge, Cambridge University Press.
43. Pečar, J. (1981). »Ekološka« kriminaliteta in kriminologija. **Revija za kriminalistiko in kriminologijo**, letnik 31, št. 1, str. 33–45.
44. **Population Challenges and Development Goals** (2005). United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division: http://www.un.org/esa/population/publications/pop_challenges/Population_Challenges.pdf (vstop 25. 3. 2009).
45. **Rebalans proračuna Republike Slovenije za leto 2008**: http://www.mf.gov.si/slov/proracun/priprava_08_09/rebalans/REB08_SPL.pdf (vstop 16. 2. 2009).
46. Siegel, L. J. (2001). **Criminology: Theories, Patterns, and Typologies**. Belmont, Wadsworth.
47. South, N. (1998). Corporate and State Crimes against the Environment. V: Ruggiero, V., South, N., Taylor, I. (ur.): **The New European Criminology – Crime and Social Order in Europe**. London, Routledge.
48. Stern, N. (2007). **The Economics of Climate Change: The Stern Review**: http://www.hm-treasury.gov.uk/stern_review_report.htm (vstop 3. 3. 2009).
49. Stiglitz, J. (2006). **Making Globalization Work**. London, Penguin Books.
50. Sutherland, E. H., Cressey, D. R. (1978). **Criminology**. Philadelphia, J. B. Lippincott.
51. Szasz, A. (2006). Corporations, Organized Crime, and the Disposal of Hazardous Waste: An Examination of the Making of a Criminogenic Regulatory Structure. **Criminology**, letnik 24, št. 1, str. 1–27.
52. **UNEP Annual Report 2004**. (2005): http://www.unep.org/AnnualReport/2004/International_environmental_governance_p30-35.pdf (vstop 21. 7. 2007).
53. Ustava Republike Slovenije, **Uradni list RS**, št. 33/1991.
54. Wallerstein, I. (1999). **Utopistike**. Ljubljana, *Cf.
55. Wallerstein, I. (2006). **Uvod v analizo svetovnih-sistemov**. Ljubljana, *Cf.
56. Walters, R. (2007). Food Crime, Regulation and the Biotech Harvest. **European Journal of Criminology**, št. 4, str. 217–235.
57. Weber, M. (1925/1978). **Economy and Society**. Los Angeles, University of California Press.
58. White, R. (2008). **Crimes Against Nature. Environmental criminology and ecological justice**. Devon, Willan Publishing.
59. Zakon o javnem naročanju, **Uradni list RS**, št. 128/2006.
60. Zakon o volilni in referendumski kampanji, **Uradni list RS**, št. 41/07.

Environmental crime through the optics of green criminology

Aleš Bučar-Ručman, Assistant at the Faculty of Criminal Justice and Security, University in Maribor, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

The paper presents the circumstances and causes of a lack of proper environmental regulatory measures and legislation on national and global levels and also focuses on difficulties encountered in the implementation of existing environmental legislation. The consequences of environmental pollution and degradation, which have begun to exceed the absorption capacities of our planet, will have major implications for life on the planet and for humanity. In spite of paying relatively small attention to these problems in criminology, a new criminological approach has nevertheless been formulated in the last two decades, which focuses attention on environmental problems, i.e., green criminology. The contribution presents the characteristics of green criminology, its perception of problems of environment protection, their causes and possible solutions and some of the socio-political implications that could be brought about by environmental changes and interventions in the environment.

Key words: criminology, green criminology, environment, environmental changes, ecological crime, environmental crime, green crime, formulation of policy

UDC: 502/504 : 343./7